

Grågås *Anser anser*

Global utbredelse

Grågåsa hekker i Palearktis, fra Island, Skottland og Nederland i vest gjennom store deler av Nord-Europa og Russland til Stillehavet i øst. Den deles i en vestlig og en østlig underart. Den vestlige underarten *anser* har nå et usammenhengende utbredelsesområde i nordvestre og sentrale deler av Europa, der seks ulike populasjoner kan identifiseres (Madsen 1987, 1991). Norske, islandske og skotske grågjess ble tidligere betraktet som en egen underart, men dette ble den gang ikke akseptert. I dag er det trolig datagrunnlag nok til å kunne betrakte store deler av den norske hekkebestanden som en egen populasjon, basert på morfologi, hekkebiologi og habitatvalg.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Tidligere hekket grågåsa fra Rogaland til Porsangerfjorden. I dag hekker den også flere steder fra Rogaland til Østfold, men er (foreløpig) ikke jevnt utbredt i dette området. Derimot hekker det svært få grågjess øst for Porsangerfjorden. Våren er her trolig for sen til at ungene kan bli fullt flygedyktige før høsten kommer. Klimaendringer kan gi tidligere vår og øke utbredelsen til grågåsa.

En del av den nye hekkebestanden i Sør-Norge skyldes utsettinger i indre Oslofjord fra 1960-tallet, mens det er et mer usikkert opphav for gjessene som hekker i Telemark og Agder-fylkene.

Våre grågjess hekker hovedsakelig i tilknytning til saltvann på holmer og øyer langs kysten. I dette skiller den seg klart fra mellom-europeiske gjess, som overveiende hekker i ferskvann eller brakkvann. Norske grågjess beiter i stor grad på gras og urter, og har, typisk for grasetende gjess, vesentlig kortere nebb enn andre grågjess som i stor grad beiter på vannplanter (sneller, takrør).

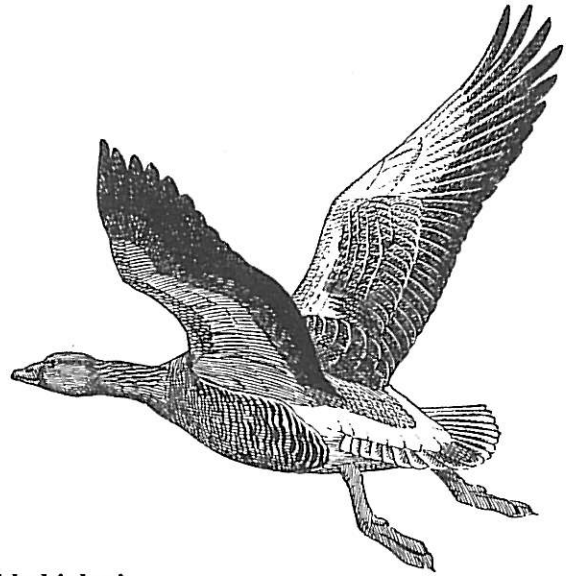
Grågåsa kan hekke flere kilometer fra sjøen, men de fleste kullene søker til vann kort tid etter klekking. Reiret plasseres oftest mer eller mindre skjult i f.eks. røsslyng, under en einerbusk eller i vierkratt, men den kan også bygge reir i plantefelt/skog.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Grågåsa har økt kraftig i antall de siste 15-20 årene. En 3-4-dobling av bestanden har gjort grågåsa til et ettertraktet jaktobjekt langs kysten, men den har også blitt et problem for en rekke gardbrukere som opplever til dels store avlingsskader.

Grågåsa er meget sky og vanskelig å taksere i hekketiden. Det er derfor meget vanskelig å anslå hekkebestanden i Norge, men den er nå trolig på minst 7000-10.000 par. Dette er en betydelig del av den nordvest-europeiske bestanden. Denne er tidligere anslått til 12.000 par, inkludert et usikkert anslag på 2000 par i Norge (Madsen 1987).

Tyngdepunktet i utbredelsen finner vi fra Sunnmøre til Nordland. I Vega kommune er hekkebestanden anslått til 650 par (J. Antonsen). Noen nye opplysninger viser at det flere steder i Troms og Finnmark hekker langt flere grågjess enn det en tidligere har antatt.

Hekkebiologi

Grågjessene kommer sent til hekkeplassene i Norge sammenlignet med andre land, særlig i Nord-Norge. Førstegangsobservasjoner meldes vanligvis i mars i Rogaland, rundt månedsskiftet mars/april i Midt-Norge, etter 20.april i Vesterålen og Troms, mens de i Porsangerfjorden først kommer etter 15. mai. Hovedtyngden av gjess kommer likevel noe senere enn dette, i alle fall i sørlige deler av Norge, slik at eggleggingen i «normale» år foregår fra midten av april i Rogaland til rundt 20.mai nord i Finnmark.

Trekkforhold

Våre grågjess tilhører den nordvesteuropeiske populasjonen (Madsen 1987) som overvintrer i Spania og Nederland. Merking av over 1400 gjess med halsringer i Norge siden 1986 har gitt mye ny informasjon om trekk- og overvintringsforhold (Follestad 1992a, upubl.). Norske grågjess har tradisjonelt overvintret i Marismas i Sør-Spania, men de siste årene overvintrer et stadig større antall i Villafafila i NV-Spania og i Nederland. Halsmerkingen har vist at økende interesse for å drive jakt i Villafafila og varslede endringer i Nederlands landbrukspolitik er faktorer som kan slå negativt ut spesielt for norske gjess.

Tidligere trakk grågåsa sørover i løpet av september. De siste 5-10 årene har det skjedd en markert endring i trekktidspunktet, slik at mange nå trekker 3-4 uker tidligere. Denne endringen er trolig et resultat av et økende jakttrykk. Gjess fra Midt-Norge trekker nå så tidlig at en stor del er ute av landet før jakta starter (Follestad 1992c). Gjess fra Troms og Finnmark trekker derimot ikke sørover før i midten av september. Halsmerkingen indikerer at en del av disse gjessene raster i Midt-Norge, der det nå er en relativt betydelig høstbestand i noen områder (Follestad 1992b).

Mange gjess, først og fremst ett- og to-åringer, samles i store flokker i noen områder langs kysten fra Smøla til Helgeland for å myte (fornye de store vingefjærene) i juni og juli. Når gjessene igjen er flygedyktige, trekker de i alle fall delvis tilbake til sine hekkeområder. Dette returtrekket kan gå både i sørlig og nordlig retning, og må ikke forveksles med det ordinære høsttrekket, som starter noe senere.

Noen grågjess overvintrer også i Norge, først og fremst på Jæren og Lista. Vi vet ikke hvor disse gjessene hekker.

Arne Follestad

Grågås *Anser anser*

267 ● Konstatert hekking

76 ● Sannsynlig hekking

68 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

